

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 9, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.717.061

*А. С. Харевич,
аспірант кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

КРЕДИТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті аналізуються існуючі теоретичні підходи до визначення сутності кредитного потенціалу банку та банківської системи, пропонується авторське тлумачення цих понять.

В статье анализируются существующие теоретические подходы к определению сущности кредитного потенциала банка и банковской системы, предлагается авторское толкование этих понятий.

This article analyzes the existing theoretical approaches to determining the nature of credit capacity of the banking system and credit capacity of the bank, the author proposes the interpretation of these concepts.

Ключові слова: банківська система, кредитний потенціал банківської системи, кредитний потенціал банку.

Ключевые слова: банковская система, кредитный потенциал банковской системы, кредитный потенциал банка.

Key words: banking system, the credit capacity of the banking system, the credit capacity of the bank.

Вступ. XX ст. в економічному житті світу позначилося активним розвитком фінансово-кредитних інститутів та формуванням їх системних зв'язків. Кредитно-фінансова система кожної держави стає ключовим елементом функціонування економіки, концентруючи можливості фінансування важливих та прибуткових проектів на основі перерозподілу фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів. Розвиток національної економіки, в тому числі - її реального сектора визначається ефективністю перерозподільних процесів, що актуалізує дослідження кредитного потенціалу банківської системи держави.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблематиці формування і розвитку банківської системи присвячено чимало наукових праць. Передусім це праці І.О. Бланка, В. Ф. Гарбузова М. П. Денисенка, О. І. Лаврушина, О. Д. Ладюка, С. М. Лаптева А.М. Мороза, Б. А. Райзберга, М. І. Савлука, тощо. Економічний та кредитний потенціал банку розглядали М.Д. Алексеєнко, О. Ф. Балацький, А. А. Задоя, О. І. Воробйова, І. С. Музика, А. Ю. Маслова та ін. Проте дослідженню теоретичних і практичних аспектів формування кредитного потенціалу банківської системи приділено не достатньо уваги.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності кредитного потенціалу банківської системи на основі аналізу, узагальнення та систематизації існуючих у цій сфері теоретичних підходів.

Результати дослідження. Дослідження сутності кредитного потенціалу банківської системи доречно розпочати з аналізу підходів до розуміння системної організації кредитно-фінансових відносин у рамках банківської системи.

Аналізуючи існуючі погляди щодо сутності банківської системи, автор дійшов висновку про відмінності у тлумаченні цього поняття. З одного боку, можна виокремити підходи, які ґрунтуються на тлумаченні банківської системи з позицій її організаційно-правової структури. З іншого боку, це підходи, які отождолюють банківську систему з кредитною. Для представників західної науки характерним є здебільшого перший підхід. Це пояснюється специфікою їхнього законодавства у сфері надання фінансових послуг, що вводить в банківську систему різну кількість специфічних елементів. Зокрема, американський економіст Ч. Дж. Вулфел визначає сутність банківської системи, спираючись на структуру Федеральної Резервної Системи та її взаємозв'язок з підконтрольними їй суб'єктами ринку. Цей підхід до визначення банківської системи є до певної міри обмеженим, внаслідок чого втрачаються найбільш вагомі положення щодо сутності і змісту самої системи [5].

На нашу думку, підхід вітчизняних науковців до визначення сутності банківської системи є ширшим. Так, Віднійчук-Вірван Л. А. пропонує банківську системою вважати групу фінансових інституцій, об'єднаних угодою для регулювання кредитних і грошових потоків, призначених сприяти економічному зростанню [3, с. 28]. На наш погляд, дане визначення не надає відповіді на низку запитань. Які саме фінансові інституції належать до банківської системи? Чи повинні всі інституції укладати угоди між собою? Якщо ні, то чи здійснюється це автоматично, на рівні державного законодавства?

Найточніше визначення банківської системи, на нашу думку, надав Савлук М. І.: «законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально взаємозв'язані в самостійну економічну структуру» [15, с. 564]. Дане визначення є логічним і універсальним, оскільки може бути застосовано в умовах будь-якої країни, незалежно від організаційно-правової специфіки її банківської системи.

Другим найважливішим для розуміння сутності кредитного потенціалу банківської системи є поняття власне потенціалу. На думку професора О. Балацького, провідного фахівця у цій сфері, парадокс сучасності полягає в тому, що проблема потенціалу аналізується недостатньо, його економічна оцінка практично не застосовується в управлінні, а сам потенціал не зберігається та не примножується [20].

Перші дослідження, спрямовані на розкриття економічного змісту потенціалу, розпочалися з кінця 70-х – початку 80-х років XX ст., саме в цей час вивчення даного наукового напрямку набуло особливого поштовху. Поняття «потенціал» має латинське походження, і дослівно означає «міць, сила» [17].

В сучасній літературі з фінансів і банківської справи не має одностайного уявлення щодо сутності, різновидів, оцінки ролі та меж доцільності використання потенціалу під час вирішення питань економічного розвитку. Це спричиняє необхідність знову повернутися до першоджерел цієї категорії.

За умов ринкової системи господарювання українські та російські вчені розглядають потенціал відповідно підприємств, галузей, певних регіонів тощо. На думку Огорокова Л. Г., суть ресурсного (економічного) потенціалу визначається таким чином: «Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність всіх ресурсів підприємства, що забезпечують можливість отримання максимального економічного ефекту в певний період» [12, с. 28]. Люкшинова А. визначає економічний потенціал підприємства як сукупність його можливостей по випуску продукції (надання послуг). Крім внутрішніх змінних вона виокремлює ще й управлінський потенціал у складі ресурсного [11]. Ускова С.І. у своїй статті зазначає: «Економічний потенціал господарюючого суб'єкта є інтегральна оцінка потенціальних можливостей, що знаходяться в ресурсному потенціалі, і реалізація їх для досягнення економічного ефекту» [19]. Згідно з визначенням Рожкова Ю. та Терського М., економічний потенціал – це можливість і готовність суб'єктів ринку спеціалізуватися в тих видах діяльності, в яких у кожний момент часу в них є абсолютні або відносні переваги [13].

На нашу думку, найбільш точно визначення запропонував Балацький О.Ф.: «Сукупні можливості суспільства формувати і максимально задовольняти потреби в товарах та послугах на основі оптимального використання економічних ресурсів, що є в наявності в умовах конкретних соціально-економічних відносин» [20, с. 531].

Зміст економічного потенціалу представлений на рис. 1.

Більша частка наведених визначень економічного потенціалу базується на здатності економічних інститутів забезпечувати потреби суспільства і досягати поставлених цілей. Отже, максимально ефективна комбінація наявних ресурсів і можливості їх використання є основою сучасного сприйняття економічного потенціалу. Водночас, дослідження економічного потенціалу фінансово-кредитних установ, фінансової або банківської системи покаже що недостатньо представлені в науковій літературі.

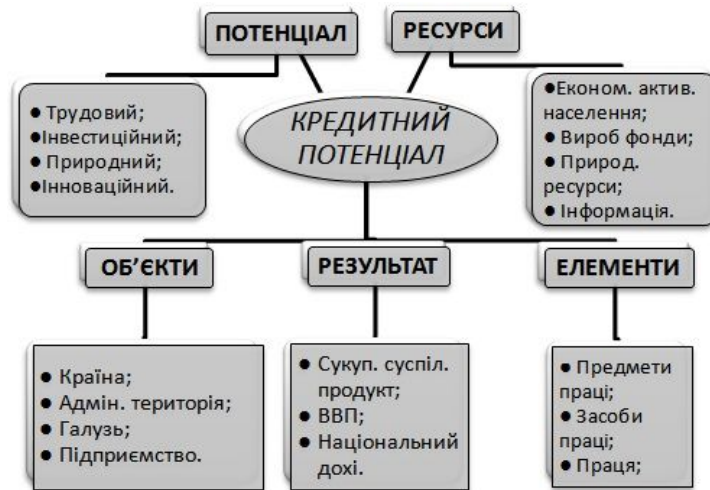

Рис. 1. Модель економічного потенціалу [7].

А. М. Лузин визначає кредитний потенціал банку як «сукупну здатність наявних економічних ресурсів провести такий обсяг банківських продуктів і послуг, який дозволить максимізувати прибуток з урахуванням досягнення необхідного рівня їх надійності [10].

На думку Воробійової О. І., економічний потенціал банків – це комплексна характеристика рівня економічних можливостей банків здійснювати рух грошових (фінансових) потоків, забезпечуючи інтереси власників, кредиторів, клієнтів, держави і місцевих органів влади, іноземних держав, міжнародних та світових організацій за рахунок наявного власного капіталу, залучених ресурсів, кадрів керівників і персоналу, професіональних здібностей та порядності, інформаційної забезпеченості та комп'ютерної безпеки, підтримки з боку власників, постійного взаємозв'язку із страховиками [4].

Економічний потенціал банків розкриває приховані можливості щодо забезпечення руху фінансових потоків, реалізації запланованих цілей, генерування більших прибутків всередині банківської системи. Розмір економічного потенціалу банків формується з сукупного обсягу економічних ресурсів, наявних у банківській системі, їх оптимального співвідношення, вміння ТОП-менеджменту та персоналу використовувати наявні ресурси для реалізації власних інтересів та потреб своїх клієнтів.

Місце кредитного потенціалу банку в межах економічного можна зобразити схематично (рис.2).

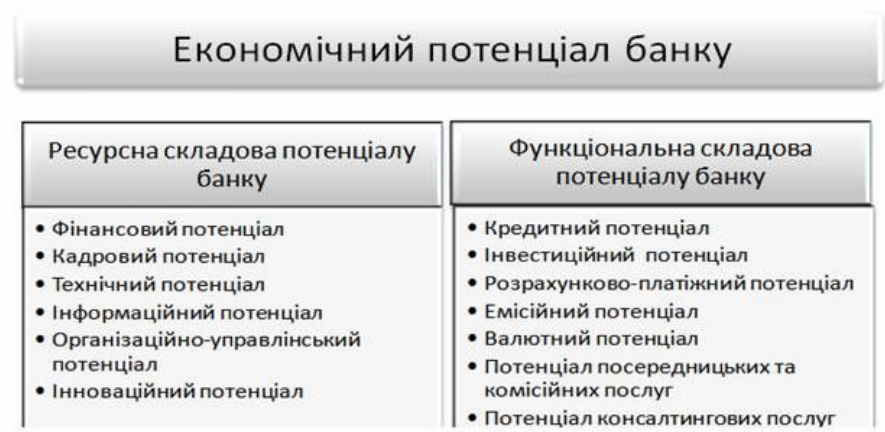

Рис. 2. Складові економічного потенціалу банку

Фінансовий потенціал будь-якого банку за своєю суттю є його ресурсною базою, а кредитний та інвестиційний потенціали являються основою остаточних результатів, отриманих від ведення фінансово-господарської діяльності. Усі складові економічного потенціалу банку тісно взаємозв'язані, ресурсна та функціональна складові можуть існувати, тільки спільно доповнюючи одна одну.

Поняття «кредитний потенціал банку» в контексті економічного потенціалу банківської системи в цілому досить часто зустрічається в науковій літературі, проте, на наш погляд, дане поняття розкрито недостатньо.

На думку Корнєєва М. В., кредитний потенціал – це «максимально можливий обсяг власних та залучених коштів, які комерційний банк може ефективно розмістити в позичкову заборгованість» [8]. Однак, таке визначення лише частково висвітлює всі характерні ознаки кредитного потенціалу як економічної категорії. Автор даної дефініції, на жаль, не приділяє уваги показнику ліквідності банку та робить акцент лише на власних та залучених коштах, до складу яких не входять нематеріальні активи (ресурсна складова), які є у розпорядженні кожного банку.

Серед вітчизняних науковців найбільш поширеним є розуміння кредитного потенціалу як різниці між загальною величиною мобілізованих банком засобів та резервом ліквідності. Подібне визначення кредитного потенціалу акцентує на ресурсній складовій (мобілізації коштів), залишаючи поза увагою ефективність їх розміщення. Кредитний потенціал, в першу чергу, встановлює чітко визначені межі кредитної політики банку, контролюючи таким чином об'єми кредитних операцій.

Представники російської школи, розглядаючи кредитний потенціал, досліджували не лише грошові кошти, що є у розпорядженні банку, а й його нематеріальні активи [14; 18]. При цьому, недостатньо уваги було приділено визначенню економічних меж використання залучених банківських ресурсів для проведення активних операцій.

Узагальнюючи аналіз підходів до дослідження сутності кредитного потенціалу банків, можна виокремити його найбільш важливі ознаки:

- сума, на яку система комерційних банків може збільшити масу грошей в обігу шляхом надання нових позик громадянам і фірмам [16];
- величина нової грошової маси, яку комерційні банки можуть випустити в обіг через надання нових позик підприємствам і компаніям, а також фізичним особам та іншим суб'єктам господарювання з урахуванням придбання в акціонерних компаніях акцій, облігацій та інших цінних паперів [6, с. 13];
- різниця між загальним розміром мобілізованих банком коштів мінус резерв ліквідності [5];
- кредитні або інвестиційні можливості банку, які вимірюються його надлишковими резервами, тобто резервами, що перевищують за обсягом вказані законом резервні вимоги, які створюють основу для розширення розмірів позик і інвестицій [9].

Різноманітність формулювань кредитного потенціалу демонструє багатогранність цього поняття та водночас створює труднощі у його тлумаченні. Крім того, характеризуючи кредитний потенціал банку, необхідно враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні аспекти, а саме:

- об'єктивні – це сукупність фінансових потоків, які здійснюють чи можуть здійснити банки при акумуляції та перерозподілі коштів, реалізуючи інтереси власників, інвесторів, кредиторів, клієнтів, органів влади, іноземних держав та світових організацій;
- 2) суб'єктивні – це рівень підготовки персоналу, професіоналізму вищого керівництва банку, їхні людські якості, можливості в повному обсязі використовувати наявні фінансові ресурси банку з метою досягнення поставлених стратегічних і тактичних цілей кредитної політики банку.

Отже, на нашу думку, кредитний потенціал банку – це складова кредитного потенціалу банківської системи, якісно й кількісно вимірювана спроможність банку до реалізації прибуткової кредитної діяльності на основі перерозподілу наявних і потенційно можливих вільних фінансових ресурсів учасників перерозподільного процесу.

Спираючись на цей підхід до трактування кредитного потенціалу банку, можна окреслити суть кредитного потенціалу банківської системи як інтегральної величини перерозподільних можливостей усіх елементів банківської системи щодо ефективного застосування кредитних інструментів фінансування поточних та

інвестиційних потреб економічних суб'єктів.

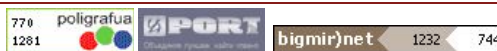
Висновки. Характер і умови функціонування банківської системи кожної країни визначаються законодавчо і відрізняються певними особливостями, оскільки їх формування відбувалося у різних історичних умовах. Специфіка розвитку банківського бізнесу певною мірою вплинула на формування множинності поглядів щодо суті понять «кредитний потенціал банку» та «кредитний потенціал банківської системи» в економічній літературі. Згладжування відмінностей в організації та функціонуванні національних банківських систем внаслідок глобалізаційних процесів зумовлює необхідність універсалізації цих понять.

Водночас, цей підхід не позбавляє необхідності аналізу особливостей управління банківськими системами, конкретних умов їх функціонування і розвитку: ресурсної бази, навичок і досвіду роботи персоналу, ділової репутації банку, використання банком сучасних інформаційних технологій тощо.

Список використаних джерел:

1. Белоцерковский В. И. Моделирование эффективной структуры кредитного потенциала коммерческого банка / В. И. Белоцерковский, М. В. Корнеев, Е. Э. Миляева // Межвузовский сборник научных трудов "Экономика. Управление. Финансы". – Тула : ТГУ, 2002. – С. 35–41
2. Білик М. Удосконалення методичних підходів до аналізу фінансового стану підприємств / М. Білик // Економіка підприємства. – 2001. – № 11. – С. 40–42.
3. Віднійчук-Вірван Л. А., Вірван Н. В. Міжнародний бізнес. Українська бізнес-енциклопедія. / Л. А. Віднійчук-Вірван, Н. В. Вірван – Чернівці ТОВ «Наші книги», 2008. – 376 с.
4. Воробійова О. І. Економічний потенціал банків України: теоретико-методологічні основи / Воробійова О. І. // Інвестиції: практика та досвід. 2009. – № 23. – 36-40 с.
5. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов / Ч. Дж. Вулфел; [пер. с англ. Б. Е. Манзерова, А. Ю. Другова, Б. Б. Рубцова и др.]. – Самара : Изд. Дом "Федоров", 2000. – 1584 с.
6. Гаврилишин Б. Д. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: Б. Д. Гаврилишин, ... С. В. Мочерний, та ін. – К.: ВЦ «Академія», 2002. – 952 с.
7. Дорошенко Ю. А. Экономический потенциал территории / Ю. А. Дорошенко. – СПб.: Химия, 1997. – 237 с.
8. Корнеев М. В. Управление кредитным потенциалом коммерческого банка : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 "Финансы, денежное обращение и кредит" / М. В. Корнеев. – Тула, 2004. – 20, [1] с.
9. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика / В. Д. Лагутін. – К. : Т-В «Знання», КОО, 2002. – 215 с.
10. Лузин А. М. Бюджетирование как инструмент управления экономическим потенциалом коммерческого банка: Дис. канд. экон. наук: 08.00.01 – Финансы, денежное обращение и кредит – [Электронный ресурс] / А. М. Лузин; Ярославль, 2011. – 150 с. – Режим доступа. <http://www.dissertat.com/content/byudzhetirovanie-kak-instrument-upravleniya-ekonomicheskim-potentsialom-kommercheskogo-banka>
11. Люкшинов А. Н. Стратегический менеджмент на предприятиях АПК / А. Н. Люкшинов. – М. : Колос, 1999. – 367 с.
12. Огорокова Л.Г. Ресурсный потенциал предприятия / Л.Г. Огорокова. – СПб.: С-ПБГТУ, 2001. – 293 с.
13. Рожков Ю. Инвестиционный потенциал региона и масса регионального инвестиционного риска / Ю. Рожков, М. Терский // Вестник Хабаровской государственной академии экономики и права. – Хабаровск : ТЕРПА, 1999. – 128 с.
14. Рыкова И. Н. Кредитный потенциал коммерческого банка, его роль в деятельности банка и методология оценки / И. Н. Рыкова, Н. В. Фисенко // Финансы и кредит. – 2005. – №25 (193). – С. 10–20.
15. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко[та ін.]; за заг. ред. М. І. Савлука. – [5-те вид., без змін]. – К.: КНЕУ, 2010. – 598 с
16. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/24430
17. Словарь иностранных слов / ред. И. А. Васюкова. – М. : АСТ, 1982. – 607 с.
18. Тагирбекова К. Р. Основы банковской деятельности (Банковское дело) / под ред. К. Р. Тагирбекова. – М. : ИНФРА-М, Изд-во "Весь мир", 2003. – 717, [1] с.
19. Ускова С.И. Экономический потенциал предприятия как основа предпринимательской деятельности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа.- http://www.science-bsea.narod.ru/2006/ekonom_2006_2/uskova_ekonom.htm.
20. Экономический потенциал административных и производственных систем: монография / ред. О. Ф. Балацкого. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 973 с.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"